

Lakivaliokunnalle

Asia

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 200/2017 vp)

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry (jäljempänä Tuomariliitto) esittää yllä mainitun hallituksen esityksen johdosta lausuntonaan seuraavaa:

Yleistä

Tuomariliitto kannattaa esityksen lähtökohtana olevaa tavoitetta nopeuttaa oikeusprosesseja ja edistää tuomioistuinten keskittymistä ydintehtäviinsä. Sen sijaan keventämistä ei saisi ohjata vain säästöjen tavoittelu. Tuomariliitto korostaa, että tuomioistuinten perustehtävä on perustuslain 21 §:ssä jokaiselle taatun oikeusturvan antaminen. Sen vuoksi oikeusprosessien keventämisessä ensisijaisena tavoitteena tulisi olla prosessin järkeistäminen niin, että oikeusturvaa parannetaan.

Oikeusturvan kannalta keskeisintä on, että asiat käsitellään ja ratkaistaan niiden laadun ja laajuuden edellyttämässä kokoonpanossa. Tärkeää myös on, että kokoonpanon laajuuden osalta päätösvalta on asiaa käsittelevällä tuomarilla eikä hallinnollisella esimiehellä.

Tuomariliitto pitää hallituksen esityksen ehdotuksia yleisesti ottaen kannatettavina.

Ehdotettujen toimien säästövaikutus on vaikeasti arvioitavissa tai ainakaan ne eivät ole esityksessä väitetyt suuruisia. Tärkeää joka tapauksessa on, että uudistuksen johdosta syntyvät säästöt kohdennetaan tuomioistuimissa niihin asioihin, joissa tarvitaan lisäpanostusta ja joihin Lakivaliokunta on edellyttänyt voimavaroja.

Kokoonpanosäännökset

Tuomariliiton näkemyksen mukaan lautamiesjärjestelmästä luovuttava kokonaan

Tuomariliitto kannattaa edelleen ensisijaisesti lautamiesjärjestelmästä luopumista kokonaan ja siitä saatujen säästöjen kohdentamista vahvennettuihin kokoonpanoihin. Ne seikat, jotka ovat historiallisesti puoltaneet lautamiesjärjestelmää, ovat jo aikaisemmasta käyttöalan kaventamisesta johtuen menettäneet merkityksensä. Lautamiesten käyttö ei ole perusteltua oikeudellisesti tai näytöllisesti vaikeissa asioissa taikka laajoissa ja monimutkaisissa asioissa, koska lautamiehillä ei ole niiden ratkaisemisen edellyttämää erityisosaamista. Oikeusturva toteutuu parhaiten usean ammattituomarin kokoonpanossa.

Mahdollisista keventämistoimenpiteistä vain lautamieskokoonpanoista luopuminen kokonaan toisi merkittäviä säästöjä. Tuomariliitto ihmettelee, miksi tässä yhteydessä ei ole arvioitu, onko lautamiesjärjestelmä perusteltua säilyttää.

Mikäli lautamiesjärjestelmä halutaan säilyttää, lautamiesten valintatapa pitäisi arvioida uudelleen, koska se on riippumattomuuden kannalta ongelmallinen, mihin myös eduskunnan oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota toistuvasti.

Yhden tuomarin kokoonpanon toimivallan laajentaminen

Mikäli lautamiesjärjestelmästä ei luovuta kokonaan, lautamiesten käytön vähentäminen esitetyllä tavalla laajentamalla yhden tuomarin toimivaltaa uusiin asioihin on perusteltua ja kehitystä oikeaan suuntaan.

Kokoonpanon vahventaminen yhdellä lainoppineella jäsenellä

Ehdotus kokoonpanon vahventamisesta yhdellä tuomarilla on perusteltu ja sen voidaan olettaa lisäävän usean tuomarin kokoonpanojen käyttöä. Todennäköistä on, että kahden tuomarin kokoonpanolla tulisi olemaan merkittävästi käyttöä käräjäoikeuksissa säästö- ja tarkoituksenmukaisuussyistä johtuen.

Tuomariliitto katsoo, että kolmen tuomarin kokoonpanon lisäksi myös kahden tuomarin kokoonpano pitäisi rinnastaa lautamieskokoonpanoon. Tosiasiassa kahden tuomarin kokoonpano on selkeästi vahvempi kuin lautamieskokoonpano. Ei ole perusteltua, että rajat sen käyttämiselle olisivat tiukemmat kuin lautamieskokoonpanon käyttämiselle.

Tuomariliiton ehdotus käräjäoikeuden kokoonpanoksi laajoissa riita-asioissa

Tuomariliitto ehdottaa, että käräjäoikeuden kokoonpanon tulisi laajassa riita-asiaassa koostua vähintään kahdesta lainoppineesta jäsenestä. Valmistelun suorittaisi puheenjohtaja kuten nykyisessäkin laissa.

Tuomariliiton ehdotus käräjäoikeuden kolmen tuomarin kokoonpanosta erityisen vakavissa rikoksissa

Tuomariliitto katsoo, että kolmen tuomarin kokoonpano tulisi säätää pakolliseksi vakavimmissa rikosasioissa eli silloin, kun kysymys on rikok-

sista, joissa enimmäisrangaistus olisi ankarampi kuin kuusi vuotta vankeutta.

Korkein oikeus

Tuomariliitto kannattaa ehdotettuja muutoksia korkeimman oikeuden kokoonpanoa koskeviin säännöksiin.

Tuomariliiton ehdotus kokoonpanosta päättämisestä

Nyt ehdotettujen muutosten myötä yleisissä tuomioistuimissa olisi käytettävissä aiempaa merkittävästi joustavammin erilaisia laillisia kokoonpanovaihtoehtoja.

Tuomariliitto toteaa, että lainsäädännön tila kokoonpanon vahventamisesta päättävää tahoja koskevalta osalta on kuitenkin epätydyttävä.

Sitä, kuka viime kädessä päättää yksittäisessä asiassa käytettävästä kokoonpanotyyppistä rikosasioissa, ei ole riittävän selkeästi säädetty laissa. Myöskään riita-asioiden ja riitaisten hakemusasioiden osalta kokoonpanosta päättävästä tahosta ei ole nimenomaista säännöstä. Riita- ja hakemusasioissa ei Tuomariliiton käsityksen mukaan kuitenkaan ole käytännössä vallinnut epäselvyyttä siitä, etteikö valmistelusta vastaava tuomari käyttäisi päätösvaltaa sen suhteen, käsitelläänkö asia oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:n mukaisessa kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa vai saman luvun 5 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla yhden tuomarin kokoonpanossa (LaVM 12/2002 vp s. 7).

Tuomariliitto ehdottaa, että oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n 2 momenttiin otetaan nimenomainen ja yksiselitteinen säännös siitä, että valmistelusta vastaava tuomari päättää kokoonpanosta käsiteltävänään olevassa asiassa seuraavasti:

”Käräjäoikeudessa valmistelusta vastaava tuomari tekee päätöksen siitä, missä kokoonpanossa asia käsitellään.”

Sen sijaan päällikkötuomari tai hänen määräämänsä hallinnollinen esimies vahvistaa vahvennetun kokoonpanon jäsenet työjärjestyksessä määrätyllä tavalla. Tuomariliitto pitää myös tärkeänä sitä, että kokoonpanoon osallistuvien muiden jäsenten määräytymisperusteista on olemassa menetelmä, jolla varmistetaan kokoonpanon riippumattomuus ja jäsenten valikoitumisen sattumanvaraisuus. Tuo menetelmä voi Tuomariliiton käsityksen mukaan olla määrätty tuomioistuimen työjärjestyksessä.

Kun päätösvalta siitä, käsitelläänkö yhden tuomarin toimivaltaan kuuluva asia yhden tuomarin kokoonpanossa vai lautamieskokoonpanossa tai kolmen tuomarin kokoonpanossa, kuuluu oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n 1 momentin säännöksen mukaan asian valmistelusta vastaavalle tuomarille, johdonmukaista olisi, että päätösvalta asian siirtämisestä lautamieskokoonpanosta kolmen tuomarin kokoonpanoon tai kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisestä jo alun perin lautamieskokoonpanon asemesta taikka kokoonpanon täydentäminen yhdellä lainoppineella jäsenellä kuuluisi myös aina valmistelusta vastaavalle tuomarille. Tämä olisi johdonmukaista jo senkin vuoksi, että valmistelusta vastaavalla tuomarilla on säännönmukaisesti parhaat edellytykset ar-

vioida, millaisen kokoonpanon käyttäminen asianomaisessa jutussa on perusteltua.

Tuomariliiton lisäksi myös Itä-Suomen ja Turun hovioikeudet ovat pitäneet kokoonpanosta päättämistä asiaa käsittelevälle kokoonpanolle kuuluvana lainkäyttöraatkaisuna.

Kokoonpanosta päättämistä koskevat ongelmat liittyvät lähinnä käräjäoikeuksiin. Nyt ongelmana on käytännössä ollut se, että joissakin käräjäoikeuksissa päätösvalan sekä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n mukaisen vahvennetun kokoonpanon että kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisestä on tulkittu kuuluvan päällikkötuomarille ja että laamannit tai osastonjohtajat, joille tosiasiallista ratkaisuvalltaa on saatettu delegoida, eivät resurssisyydestä aina ole suostuneet laajennettuun kokoonpanoon (vahvennettu lautamieskokoonpano tai kolmen tuomarin kokoonpano), vaikka valmisteleva tuomari on sitä pitänyt tarpeellisenä ja pyytänyt määrättäväksi.

Tämä on osaltaan johtanut siihen, että näitä kokoonpanoja ei edes pyydetä, vaikka asian laatu tai laajuus taikka muut erityiset seikat sitä edellyttäisivät. Tilanne on sitäkin epätydyttävämpi, kun käsitys päällikkötuomarin päätösvalasta kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisen suhteen näyttää ainakin osittain olevan ristiriidassa sekä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n sanamuodon että sen esitöiden kanssa, eikä lakitekstistä näytä löytyvän tukea myöskään päätösvalalle oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitetun vahvennetun kokoonpanon käyttämisen eikä täysilukuisessa kokoonpanossa käsiteltävissä asioissa kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisen suhteen.

Tuomariliitto korostaa, että kokoonpanon vahventaminen ei saa jäädä riippumaan tuomioistuimen työ- tai resurssitilanteesta. Lakivaliokunta on toistuvasti korostanut, että lainkäytön painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa, ja edellyttänyt käräjäoikeuksien käyttävän nykyistä useammin vahvennettuja tai kolmen tuomarin kokoonpanoja (esim. LaVM 24/2014 vp).

Kirjallinen menettely

Tuomariliitto kannattaa ehdotuksia lukuun ottamatta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun 2 §:ää.

Edellä mainitussa pykälässä säädettäisiin 14 päivän määräajasta, jonka kuluessa vastaajan tulisi haasteen tiedoksiannosta kirjallisesti ilmoittaa, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon sekä luopuuko hän oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuuko asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Tällaiselle erilliselle lainkohdasta ilmenevän ehdottoman määräajan asettamiselle ei ole tarvetta.

Ehdotetun lainkohdan perusteluista nimenomaisesti ilmenee myös, että kerrottu määräaika ei olisi tuomioistuinta sitova, vaan vain sitä ohjaava (s. 44). Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että lakia on tulkittava sanamuotonsa mukaisesti, eikä sen sisällöstä voida säätää perusteluilla. Tuomariliiton mielestä tämä onkin esimerkki turhasta sääntelystä. Perusoikeusnäkökohdat huomioon ottaen tuomioistuimen on aina otettava huomioon vastaajalta tulevat tahdonilmaisut.

Tuomariliitto korostaa erityisesti myös sitä, että tarpeettomista määräajoista lainsäädännössä tulisi ylipäänsä luopua ja sellaisten säätämistä tulisi välttää. Tuomariliitto ehdottaakin, että lainkohdan sisältö vastaisi edelleen nykyisin voimassa olevaa lainkohtaa, jonka mukaan kerrottu ilmoitus tulee tehdä ”tuomioistuimen määräämässä ajassa”.

Yhden kosketuksen periaate

Tiedoksianto on kohdistuva uudistus on kannatettava.

Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

Tuomariliitto kannattaa sitä, että vastaajan henkilökohtaista läsnäolovelvollisuutta koskevia säännöksiä tarkistetaan. Tuomariliitto kuitenkin toteaa, että nyt ehdotettu sääntely ei ole kaikilta osin yksiselitteinen ja säädösteknisesti onnistunut.

Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että se, milloin vastaajan henkilökohtainen läsnäolo on voimassa olevan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin asian selvittämiseksi tarpeen, ei ole oikeuskäytännössä vakiintunut. Tuomariliitto pitää valitettavana, että ehdotetun 8 luvun 3 §:n perusteluissa ei ole käsitelty edellä kerrottua kysymystä, vaikka tähän on kiinnitetty huomiota lainvalmistelun aikaisemmissa vaiheissa.

Suppeimman näkemyksen mukaan vastaajan henkilökohtaisen kuulemisen tarpeettomuus koskee vain tilanteita, joissa epäilty on yksiselitteisesti tunnustanut rikoksen esitutkinnassa. Tämän kannan mukaan vastaajaa olisi kuultava henkilökohtaisesti aina, jos asiassa otetaan vastaan muuta henkilötodistelua. Toisaalta on korostettu, että vastaajalla ei ole velvollisuutta myötävaikuttaa asian selvittämiseen, ja että syyttäjä tai asianomistaja arvioi, mitä näyttöä hän haluaa asiassa esittää. Tämän kannan mukaan on katsottu riittäväksi, että vastaajalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi. Tällöin merkitystä on annettu myös sille, että kysymys on usein lievista rikosasioista, joissa henkilökohtaisen kuulemisen toteuttaminen viime kädessä pakkokeinoja käyttäen olisi epäsuhteessa käsiteltävästä asiasta odotettavissa olevaan rangaistukseen. Läsnäolo on nähty pikemminkin oikeutena kuin velvollisuutena. Tämä näkemys voi johtaa siihen, että vastaajan passiivisuuden ja poissaolon vuoksi rangaistuksen mittaamisessa ei viran puolesta selvitetä kaikkia rangaistusvaihtoehtoja esimerkiksi vastaajan soveltumista yhdyskuntapalveluseuraamukseen.

Lisäksi Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että perusteluiden (s. 46 ja 47) valossa on epäselvää, onko tarkoitettu, että rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 ja 12 §:ä sovelletaan sanamuodon mukaisesti myös mainitun lain 3 §:n 2 ja 3 tarkoitetuissa tilanteissa. Tätä pitäisi selventää.

Tuomariliitto kannattaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 12 §:ää muutettavaksi siten, että vastaaja voitaisiin tuomita poissaolokäsittelyssä 6 kuukauden sijasta enintään 9 kuukauden vankeusrangaistukseen. Tuomariliitto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että ehdotuksesta ei käy ilmi, missä laajuudessa mainittua säännöstä on toistaiseksi sovellettu. Tuomariliiton käsitys on, että nimenomaisen suostumuksen saamisen epävarmuuteen liittyvien

kokemusten vuoksi ainakin osassa kärjäoikeuksia nykyistä 12 §:ää ei juurikaan sovelleta vaan vastaaja haastetaan vastaamaan pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti, jos odotettavissa on kolmea kuukautta ankarampi rangaistus. Sen vuoksi ehdotettu muutos ei välttämättä merkittävästi keventäisi prosesseja.

Ehdotuksen mukaan asiamies voisi jatkossa tietyissä tilanteissa edustaa vastaajaa. Tuomariliitto toteaa, että käytännössä asiamiehen tiedossa ei aina ole, mistä syystä vastaaja on avustajan kanssa käydyn neuvottelun jälkeen jäänyt pois pääkäsittelystä tai onko poissaololle mahdollisesti laillinen este. Tämä voi johtaa siihen, että huolimatta asiamiehen asianmukaisesta läsnäolosta pääkäsittely joudutaan peruuttamaan vastaajan poissaolon syyn selvittämiseksi.

Tuomariliitto pitää tarpeellisena, että valittajana olevan vastaajan läsnäolovelvollisuutta hovioikeudessa koskevat säännökset saatetaan vastaamaan viimeaikaista oikeuskäytäntöä.

Tuomariliitto kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että käytännössä asiamiehellä ei useinkaan ole tietoa siitä, minkä vuoksi valittajana oleva vastaaja on jäänyt pois pääkäsittelystä eli onko hän tarkoittanut lähettää sijaansa asiamiehen ja onko asiamiehellä siten valtuutus toimia valittajan poissa ollessa, onko kysymys laillisesta esteestä vai onko valittaja tarkoittanut jäädä istunnosta kokonaan pois, jolloin asiamiehelläkään ei liene valtuutusta enää ajaa valitusta.

Tulkinnanvaraista on, mihin oikeudenkäyntiaineistoon pääkäsittelyssä voidaan vedota, kun valittajana oleva vastaaja on jäänyt pois ja asia käsitellään vain asiamiehen läsnä ollessa.

Videoyhteyden käyttöä koskevat ehdotukset

Tuomariliitto on aiemmassa lausunnossaan alun perin vastustanut videoyhteyden käytön laajentamista nykyisestä. Selvää on, että kärjäoikeuksien rakenneuudistuksen johdosta kärjäoikeusverkoston merkittävä supistuminen luo tarpeen videoyhteyksien käytön laajentamiselle kärjäoikeusverkoston harventamisesta johtuvien välimatkojen pitenemisestä aiheutuvien kustannusten vähentämiseksi. Vaikka kerrottu syy ei ole oikea lähtökohta videoyhteyksien käyttöalan laajentamiselle, tämä laajentaminen on kuitenkin samasta syystä tarpeen kansalaisten oikeusturvan saatavuuden takaamiseksi. Tämän vuoksi muutosehdotukset ovat lähtökohtaisesti kannatettavia.

Videoyhteyden käytön laajentamista ei kuitenkaan edelleenkään voida toteuttaa ennen kuin on varmistettu, että tarpeelliset laitteet ja tekniset valmiudet sekä turvajärjestelyt ja asianmukaiset tilat ovat olemassa. Lisäksi videoyhteyden käytön laajentaminen tulee toteuttaa asianmukaisesti ja oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen. Tältä osin Tuomariliitto viittaa ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä asettamiin ehtoihin, joita on selostettu esityksen perusteluissa (s. 12).

Tuomariliitto toteaa, että tosiasia tällä hetkellä videoyhteyksien toimintavarmuus ei ole asianmukaisella tasolla, mikä on johtanut muun muassa siihen, että videoyhteyden kautta kuultaviksi aiottuja henkilöitä on jouduttu oikeudenkäynneissä kuulemaan puhelimitse, vaikka kaikki laissa säädetyt puhelinkuulemisen edellytykset eivät ole täyttyneet.

Erityisesti Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että mikäli asian-osaisten kuuleminen toteutuu muualla kuin tuomioistuimen tiloissa (etäosallistuminen oikeudenkäyntiin), videoyhteyden käytön laajentaminen sisältää useita riskejä, jotka on otettava huomioon jo käyttöönoton laajentamista harkittaessa. Videoyhteyden käytön laajentamisen ehdottamana edellytyksenä sitä, että sitä varten on käytössä tarvittava määrä asianmukaisesti toimivia laitteita. Lainsäädännön muutosten lisäksi videoyhteyden kuvan ja äänen laadun, toimintavarmuuden ja tietoturvan on oltava oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä tasolla. Myös itse kuulemistilan on oltava kuulemistilanteisiin soveltuva ja asianmukainen.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää kuulemistilojen ja etäosallistumisen turvallisuusjärjestelyihin. Sekä kuultavan henkilön että muiden henkilöiden turvallisuus on taattava myös tuomioistuimen ulkopuolisissa tiloissa. Turvallisuuden takaamiseksi tiloihin tuleville on tehtävä turvatarkastus ja kuulemistilaan on järjestettävä valvonta. Kuulemistilaisuuden asianmukaisuus on kyettävä varmistamaan ja poissulkemaan mahdolliset painostustilanteet. Edellä kerrottu tarkoittaa sitä, että videokuuleminen sitoo myös henkilöstöresursseja ja siten aiheuttaa merkittäviä kuluja. Tuomioistuimella tulee säilyttää viimekätinen harkintavalta siitä, onko videokuuleminen soveltuva kuhunkin asiaan. Videokuulemisen tulee siis olla vain mahdollinen vaihtoehto.

Myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat kysymykset tulee huomioida jo ennen laajentamisen käyttöönottoa. Erityisesti huomiota on kiinnitettävä siihen, onko etäosallistumiseen tarkoitettu tila ”istuntopaikkaan” rinnastettava tila, jonne yleisöllä on vapaa pääsy.

Tuomariliitto toteaa lopuksi, ettei videoyhteyden käytön laajentaminen edelleenkään vähennä tuomioistuinten henkilöstöressurssitarpeita, eikä siitä aiheudu tarvittavien laitteisto- ja tilainvestointien vuoksi muitakaan säästöjä. Päinvastoin on todennäköistä, että videoyhteyden käytön laajentaminen lisää ainakin aluksi merkittävästi oikeudenhoidon kustannuksia. Videoyhteyksien käytön laajentaminen saattaa sinänsä säästää vankilaviranomaisten, rikosseuraamuslaitoksen ja poliisien vastaajan oikeuteen tuomisesta aiheutuneita ja muita vastaavia kuluja, mikäli vastaajan kuuleminen voidaan toteuttaa vankilasta tai poliisilaitokselta käsin. Tämä ei kuitenkaan vaikuta tuomioistuinlaitoksen resurssitarpeita vähentävästi.

Muut ehdotukset

Tuomariliitto kannattaa esitykseen sisältyviä muutosehdotuksia pääkäsittelyn lykkäämistä koskeviin säännöksiin riita- ja rikosasioissa.

Tuomariliitolla ei ole huomautettavaa riita- ja rikosasian vireillepanoa ja valmistelua koskevista ehdotuksista.

Tuomariliitto kannattaa ylimääräistä muutoksenhakua koskevia ehdotuksia.

Esityksen vaikutuksista

Esityksen taloudellisia vaikutuksia koskevassa jaksossa on kokoonpanosäännösten osalta arvioitu syntyvän säästöjä 0,5 miljoonaa euroa. Tuomariliitto pitää arviota ylimitoitettuna. Olettama, että lautamieskokoonpanossa käsiteltävistä asioista siirtyisi 70 prosenttia yhden tuomarin kokoonpanoon ei vastaa Tuomariliiton näkemystä laajennettujen ammattituomareiden kokoonpanojen tarpeelle. Lähtökohta on muutenkin virheellinen. Prosessien keventämistä ei tule nähdä kustannussäästönä, kuten perusteluista ilmenee (s. 24), vaan olemassa olevien resurssien tehokkaana kohdentamisena niihin asioihin, missä lisäpanostusta tarvitaan (PeVL 53/2014 vp ja 2/2006 vp). Oikeudenkäynnin painopisteen siirtäminen alioikeuksiin ja jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista koskeneen uudistuksen onnistuminen edellyttävät laajennettujen ammattituomari kokoonpanojen käyttämistä paljon nykyistä laajemmin. Tähän mennessä käräjäoikeuksien resursseja ei ole kuitenkaan lisätty, vaikka sitä edellytettiin eduskunnassa. Nyt tehtävien muutosten on viimeistään parannettava käräjäoikeuksien mahdollisuuksia selviytyä sille asetetuista vaatimuksista. Tähän liittyy myös lainkäyttöhenkilöstön jaksaminen. Tuomariliiton tekemä kysely tammi-helmikuussa 2018 osoittaa, että valtaosa kaikista tuomareista ja esittelijöistä/valmistelijoista tekee töitä jatkuvasti yli 36 tuntia 45 minuuttia viikossa.

Kirjallisen menettelyn osalta ei ole tosiasiallisesti pyritty edes analysoimaan, kuinka paljon yhden tuomarin kokoonpanossa pääkäsittelyssä käsiteltävistä asioista olisi teoriassa mahdollista siirtyä kirjalliseen menettelyyn uudistuksen johdosta ja mitä juttuja ne ylipäänsä olisivat.

Kuten esityksessä on todettu, on vaikea arvioida, kuinka paljon syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventämistä koskevat ehdotukset vähentäisivät haastetun vastaajan poissaoloista johtuvia istuntojen peruuntumisia. Toisaalta jatkossakin vastaajan olisi oltava henkilökohtaisesti läsnä, jos tuomioistuimien pitäisi vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tarpeellisenä. Lisäksi ankarampaan kuin kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen johtavissa asioissa poissaolokäsittelyt ovat harvinaisia, koska suostumusta ei anneta syystä tai toisesta. Tätä ongelmaa ei poistu uudistuksen johdosta. Näihin seikkoihin nähden Tuomariliitto pitää vaikutuksia vähäisinä.

Hallituksen esityksessä on esitetty väite, että videoneuvottelun käytön lisäämisestä aiheutuvia kustannuksia ei ole pidettävä merkittävinä uudistuksella saavutettavissa olevat hyödyt huomioon ottaen. Tämä ei pidä paikkaansa. Tuomariliiton käsityksen mukaan ensinnäkin videoyhteyden käytön laajentamisesta aiheutuvat lisäinvestoinnit asianmukaisista laitteistoista on aliarvioitu. Nykyisissä järjestelmissä on jo nyt liian paljon toimintahäiriöitä. Lisäksi hallituksen esityksen perusteluista ei ilmene, mihin laskelmaan arvio yhden laitteiston vuosikustannuksesta 2.000 – 5.000 euroa perustuu. Hallituksen esityksessä on sivuutettu kokonaan asianmukaisista turvallisuusjärjestelyistä ja tuomioistuinkäsittelyyn soveltuvien tilojen lisätarpeesta aiheutuvat kustannukset. Tuomariliitto pitää selvänä, että valtion yhteyspalvelupisteet eivät täytä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksiä ja asianmukaisia turvallisuusjärjestelyjä ja salassapitosäännöksiä. Tämä johtaa käytännössä siihen, että mikäli

tiloihin ei panosteta, videoyhteyden käytön lisääminen tulee jäämään marginaaliseksi. Ruotsissa digitalisoiminen ja videoyhteyden käytön laajentaminen maksoi miljoonia euroja.

Lausunnon valmistelu

Lausunnon valmistelusta ovat vastanneet kärjätuomarit Johanna Helminen ja Minna Hällström. Lausuntoasiaa on käsitelty sähköpostitse Käräjäoikeustuomarit ry:n hallituksessa ja Tuomariliiton hallituksessa 15.3.2018.

Helsingissä 15.3.2018

Tuomariliiton varapuheenjohtaja,
kärjätuomari

Minna Hällström